

—
Верховний
Суд

«ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО СПАДКУВАННЯ»

Владислав ШИПОВИЧ

суддя Верховного Суду

Статистичні відомості

За відомостями ДСА України (https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2023) у 2023 році на розгляді місцевих загальних судів перебувало **41 844** справи у спорах, що виникають з відносин спадкування.

Залишились нерозглянутими на кінець 2023 року – **12 262** справи (29,30%).

Це третя по кількості категорія справ позовного провадження, після справ у спорах, що виникають із правочинів (1) та справ у спорах, що виникають із сімейних відносин (2).

Відкриття спадщини

Відповідно до частини першої-другої статті 1220 ЦК України - спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою. Часом відкриття спадщини є день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою (частина третя статті 46 цього Кодексу).

Відповідно до частини третьої статті 46 ЦК України фізична особа оголошується померлою *від дня набрання законної сили рішенням суду* про це. Фізична особа, яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави припустити її загибель від певного нещасного випадку або у зв'язку з воєнними діями, збройним конфліктом, *може бути оголошена померлою від дня її вірогідної смерті*.

Значення часу відкриття спадщини:

- склад спадщини (стаття 1218 ЦК України);
- перебіг строку для прийняття (відмови) спадщини (стаття 1270 ЦК України);
- коло спадкоємців;
- матеріальний закон, застосовний до спадкових відносин.

Здійснення права на спадкування, особливості під час воєнного стану

I. Спадкоємці, які постійно проживали зі спадкодавцем на час відкриття спадщини

II. Малолітні, неповнолітні, недієздатні (обмежено дієздатні) спадкоємці

III. Спадкоємці, які не належать до категорій I та II

Прийняття спадщини:

Категорії I та II: достатньо утриматися від вчинення певних дій (пасивна поведінка)

(Не пред'явлення окремої позовної вимоги про встановлення факту прийняття спадщини спадкодавцем, не є підставою для відмови в позові про визнання права власності чи визнання права на частку в праві спільної часткової власності за спадкоємцем. Цей факт при вирішенні спору між спадкоємцями може бути встановлено у мотивувальній частині судового рішення – *постанова ВС від 11.09.24 у справі № 642/4502/17*).

Категорія III: необхідно вчинення дій, які свідчать про прийняття спадщини (активна поведінка)

Здійснення права на спадкування, особливості під час воєнного стану

Строки прийняття спадщини:

Загальний: 6 місяців, *з часу відкриття спадщини* (ч.1 ст. 1270 ЦК);

Спеціальний: 3 місяці *з моменту неприйняття іншими спадкоємцями спадщини або відмови від її прийняття* (ч.2 ст. 1270 ЦК, див. постанови ВС від 22.03.2023 у справі № 554/356/21, від 02.10.2024 у справі № 599/254/22);

Особливості обчислення строку під час дії воєнного стану: пункт 20 Прикінцевих та перехідних положень ЦК (*з дня державної реєстрації смерті* особи, якщо така реєстрація проведена більш ніж через один місяць після смерті або оголошення померлим).

Здійснення права на спадкування, особливості під час воєнного стану

пункт 3 Постанови КМУ від 28.02.2022 № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» щодо зупинення перебігу строку для прийняття спадщини (виключено постановою КМУ від 09.05.23 № 469)

Постанова ВС від 25.01.2023 у справі № 676/47/21:

законодавець в ЦК не передбачає допустимості існування такої конструкції як «зупинення перебігу строку на прийняття спадщини» та можливості в постанові Кабінету Міністрів України визначати інші правила щодо строку на прийняття спадщини

Визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини

Правила частини третьої статті 1272 ЦК України можуть бути застосовані за сукупності таких умов:

- 1) спадкоємець пропустив строк для прийняття спадщини;
- 2) у спадкоємця були перешкоди для подання заяви для прийняття спадщини;
- 3) ці обставини визнані судом поважними.

Вирішуючи питання поважності причин пропуску шестимісячного строку, визначеного статтею 1270 ЦК України, для прийняття спадщини, суд має враховувати, що такі причини визначаються індивідуально в кожному конкретному випадку з огляду на обставини кожної справи (постанова ВС від 07.12.2023 у справі № 548/2415/21).

Визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини

Постанова ВС від 19.06.2024 у справі № 179/417/22

Доводи позивачки (дочка спадкодавця):

у встановлений законом строк не подала нотаріусу заяву про прийняття спадщини, оскільки їй не було відомо про смерть батька, який з нею не спілкувався

Оцінка суду:

позивачка, будучи повнолітньою, дієздатною особою та спадкоємцем першої черги за законом (дочкою спадкодавця), не мала об'єктивних перешкод для того, щоб цікавитися життям та долею свого батька похилого віку.

Відповідно до статті 51 Конституції України повнолітні діти зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків.

Вочевидь таке піклування повнолітніх дітей про непрацездатних батьків може знаходити свою реалізацію не тільки у майновій формі, а й через немайнові відносини, зокрема у вигляді любові, поваги та підтримки.

Визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини

Постанова ВС від 20.03.2024 у справі № 545/1231/23

Доводи позивачки (дочка спадкодавця):

У селі, де вона мешкає (30 км від державного кордону з рф), були зруйновані житлові будинки та адміністративні приміщення, громадський транспорт не працював, а вона тривалий час переховувалася у підвалі, після чого хворіла

Доводи відповідача (міська рада):

Населений пункт, де проживала позивачка, не перебував під окупацією а тому вона мала можливість направити заяву про прийняття спадщини поштою або запросити нотаріуса додому

Оцінка суду:

Згідно наказу Міністерства з реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22 грудня 2022 року № 309 «Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією» селищна територіальна громада, до складу якої входить село в якому мешкає позивачка, знаходилась в зоні активних бойових дій із 24 лютого 2022 року до 11 вересня 2022 року.

Визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини

Постанова ВП ВС від 26.06.2024 у справі № 686/5757/23:

Предметом спору у цій справі є вимога про надання додаткового строку для прийняття спадщини у зв'язку з тим, що, як стверджує позивач, він не знав про складення спадкодавцем (батьком позивача) на його користь заповіту, що й є поважною причиною пропуску такого строку.

Велика Палата Верховного Суду за результатами вирішення цього спору дійшла переконання, що необізнаність спадкоємця про наявність заповіту є поважною причиною пропуску строку для подання заяви про прийняття спадщини, що впливає з принципу свободи заповіту, проте таку необізнаність не можна ототожнювати з незнанням спадкоємцем про його право на спадкування загалом.

Обставини усвідомлення особою того, що вона має право на спадкування за законом, наприклад, на підставі своєї спорідненості із спадкодавцем й у разі відсутності спадкоємців попередньої черги, закликаних до спадкування, та невчинення нею жодних активних дій з прийняття спадщини та щодо встановлення спадкової маси, не можуть обґрунтовувати поважність причин пропуску нею строку для подання заяви про прийняття спадщини за заповітом, про існування якого особа не знала.

Тож **необізнаність про наявність заповіту може бути оцінена як поважна причина пропуску строку для прийняття спадщини винятково для осіб, які не є спадкоємцями за законом першої черги або кожної наступної черги спадкоємців за законом, у разі їх обізнаності про відсутність спадкоємців попередньої черги, які набували право на спадкування за законом.**

Усунення від права на спадкування

Найбільш поширені у судовій практиці позови про усунення від спадкування на підставі частини п'ятої статті 1224 ЦК України.

Ухилення від надання допомоги спадкодавцеві, який її потребував, полягає в умисних діях чи бездіяльності особи, спрямованих на уникнення від обов'язку забезпечити підтримку та допомогу спадкодавцю, тобто ухилення пов'язане з винною поведінкою особи, яка усвідомлювала свій обов'язок, мала можливість його виконувати, але не вчиняла необхідних дій (див. постанови ВС від 21 березня 2018 року у справі № 337/6000/15 та від 04 липня 2018 року у справі № 404/2163/16, від 23 липня 2024 року у справі № 702/379/23).

При вирішенні цих позовів має значення доведення сукупності обставин: *спадкування за законом*; ухилення особи від надання спадкодавцеві допомоги при можливості її надання; перебування спадкодавця в безпорадному стані; потреба спадкодавця в допомозі саме цієї особи. Безпорадним слід розуміти стан особи, зумовлений похилим віком, тяжкою хворобою або каліцтвом, коли вона не може самостійно забезпечити умови свого життя, потребує стороннього догляду, допомоги та піклування (постанови ВС від 14 листопада 2018 року у справі № 712/4709/15, від 04 березня 2019 року у справі № 321/1573/17, від 17 липня 2019 року у справі № 676/5086/15-ц, від 02 лютого 2022 року у справі № 706/445/20, від 31 травня 2022 року у справі № 323/288/21, від 16 березня 2023 року у справі № 185/6281/21, від 26 червня 2023 року у справі № 466/6613/20).

Факт ухилення особи від виконання обов'язку щодо утримання спадкодавця встановлюється судом за позовом заінтересованої особи (інших спадкоємців або територіальної громади). При цьому необхідно враховувати поведінку особи, розуміння нею свого обов'язку щодо надання допомоги, її необхідність для спадкодавця, наявність можливості для цього та свідоме невиконання такою особою встановленого законом обов'язку.

Усунення від спадкування

Не мають права на спадкування особи, які умисно позбавили життя спадкодавця чи будь-кого з можливих спадкоємців або вчинили замах на їхнє життя (частина перша статті 1224 ЦК України).

Постанова ОП КЦС ВС від 09.09.2024 у справі № 688/2840/22

- підставою для усунення особи від спадкування на підставі частини першої статті 1224 ЦК України є факт умисного позбавлення життя спадкодавця чи будь-якого з можливих спадкоємців або вчинення замаху на їхнє життя, які можуть бути підтверджені вироком суду в кримінальному провадженні та ухвалою про закриття кримінального провадження.

- при вирішенні спору між спадкоємцями щодо права на спадкування суд у межах заявлених позовних вимог може встановити у мотивувальній частині судового рішення факт відсутності права на спадкування на підставі частини першої статті 1224 ЦК України, зокрема у випадку, коли особа, яка умисно позбавила життя спадкодавця, померла, **оскільки така особа не має права на спадкування в силу закону.**

Спадкування за законом

В основі спадкування за законом знаходиться [принцип черговості](#), який полягає у встановленні пріоритету прав одних спадкоємців за законом перед іншими. Кожна черга - це визначене коло осіб, з урахуванням ступеня їх близькості спадкодавцеві, яке встановлене законом на підставі припущення про те, що спадкодавець залишив би своє майно найближчим родичам, членам сім'ї, утриманцям і (або) іншим родичам до шостого ступеня споріднення (постанова ВС від 20.06.18 у справі № 643/1216/15-ц).

Підстави спадкування за законом:

Позитивні юридичні факти, тобто ті, які повинні існувати на час відкриття спадщини, можуть зумовлювати, за передбачених в ЦК умов, виникнення права на спадкування за законом та підтверджують наявність: родинних відносин (певний ступінь споріднення зі спадкодавцем); квазіродинних відносин (усиновлення спадкоємця чи спадкодавця); сімейних відносин (шлюб зі спадкодавцем; проживання зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як 5 років до часу відкриття спадщини); відносин із утримання (перебування на утриманні спадкодавця спадкоємцем не менш як 5 років до часу відкриття спадщини) – постанова ВС від 14.12.23 у справі №199/1204/21).

Відсутність заповіту, визнання його недійсним, неприйняття спадщини або відмова від її прийняття спадкоємцями за заповітом, неохоплення заповітом усієї спадщини (частина друга статті 1223 ЦК).

Спадкування за законом

Друга черга (рідні брати/сестри):

незалежно від того чи є рідні брати та сестри повнорідними або неповнорідними вони після один одного належать до другої черги спадкоємців за законом (постанова ВС від 17.05.23 у справі № 522/1929/20).

Четверта черга (обчислення строку проживання однією сім'єю):

П'ятирічний строк передбачений статтею 1264 ЦК України повинен виконатися на момент відкриття спадщини, і його необхідно обчислювати з урахуванням часу спільного проживання зі спадкодавцем однією сім'єю до набрання чинності ЦК України (тобто до 01 січня 2004 року). Слід розмежовувати сферу дії статті 74 СК України і статті 1264 ЦК України, оскільки зазначені норми регулюють різні правовідносини (сімейні та спадкові) – *постанова ОП КЦС ВС від 18.09.23 у справі № 582/18/21*.

Спадкова трансмісія та спадкування за правом представлення

Постанова ВС від 20.06.2018 у справі № 643/1216/15-ц

Спадкуванням за правом представлення (стаття 1266 ЦК) – це такий порядок набуття права на спадкування за законом при якому спадкоємці п'ятої черги включаються до складу першої, другої чи третьої черги замість спадкоємця внаслідок того, що він [помер до відкриття спадщини](#). Спадкування за правом представлення надає можливість спадкоємцям п'ятої черги за законом переміститися у вищу чергу (першу, другу або третю чергу).

Постанова ВС від 02.06.2021 у справі № 155/1584/18

Спадкова трансмісія – це перехід права на прийняття спадщини від померлого спадкоємця, який не встиг реалізувати своє право на прийняття спадщини до його спадкоємців. Статтею 1276 ЦК передбачено перехід права на прийняття спадщини спадкоємця, який [не встиг її прийняти](#) внаслідок смерті в межах строку для прийняття спадщини, а не перехід права на подання позову про визначення додаткового строку для прийняття спадщини

Оспорювання свідоцтва про право на спадщину

У приватному праві не передбачено нікчемності для свідоцтва про право на спадщину. В ЦК України закріплено тільки можливість пред'явити позовну вимогу про визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину. Заявляти вимогу про визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину може будь-яка особа, цивільні права чи інтереси якої порушені видачею такого свідоцтва.

Тобто, оспорювання свідоцтва про право на спадщину відбувається тільки за ініціативою заінтересованої особи шляхом пред'явлення вимоги про визнання його недійсним (позов про оспорювання свідоцтва). Серед переліку вимог, на які відповідно до закону позовна давність не поширюється, немає вимоги про визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину (постанова ОП КЦС ВС від 05.09.22 у справі № 385/321/20).

Правові конструкції «внесення змін до свідоцтва про право на спадщину» та «визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину» є різними (постанова ОП КЦС ВС від 04.11.24 у справі №504/3606/14-ц)

Спадкування за заповітом

За римським правом заповіти визнавались не договорами, а законами (lex private), але законами приватними. Вважалося, що в заповіті громадянин діяв як законодавець, саме в заповіті було вільне волевиявлення, яке ставало законом після смерті особи*

Право на заповіт може бути здійснене протягом всього життя особи і включає в себе як право на складення заповіту або кількох заповітів, так і права на їх зміну чи скасування. Усі наведені правомочності заповідача в сукупності із засобами їх правової охорони та захисту є реалізацією свободи заповіту, яка є принципом спадкового права.

Свобода заповіту як принцип спадкового права включає, серед інших елементів, також необхідність поваги до волі заповідача та обов'язковість її виконання.

*Римське право крізь призму традиції і судової практики: монографія/ за ред. І.В. Спасибо-Фатеевої – Харків, 2022, с. 459

Спадкування за заповітом

Якщо нотаріус посвідчив заповіт особи не в межах свого нотаріального округу, це не впливає на форму правочину і не підпадає під ті вимоги про порядок його посвідчення, які містяться в ЦК України та тягнуть нікчемність заповіту відповідно до частини першої статті 1257 ЦК України (*постанова ВП ВС від 25.05.2021 у справі № 522/9893/17*).

Законодавець у ЦК України не передбачив такої підстави для кваліфікації заповіту, посвідченого секретарем сільської ради, нікчемним, як відсутність рішення виконавчого комітету сільської ради щодо покладання на цю посадову особу вчинення нотаріальних дій (*постанова ОП КЦС ВС від 29.01.2024 у справі № 369/7921/21*).

Непідписаний заповідачем заповіт – нікчемний (*постанови ВС від 12.03.2020 у справі № 716/1051/17, від 01.11.2023 у справі № 730/624/20, від 03.07.2024 у справі № 465/2710/20*).

Право на обов'язкову частку

Тлумачення статті 1241 ЦК України свідчить, що право на обов'язкову частку – це суб'єктивне майнове право окремих спадкоємців першої черги (стаття 1261 ЦК України) отримати певну частку у спадщині, незалежно від змісту заповіту.

Хоча норми про право на обов'язкову частку розміщені у главі, присвяченій спадкуванню за заповітом, за своєю сутністю право на обов'язкову частку належить до спадкування за законом.

Тобто право на обов'язкову частку існує лише за наявності заповіту. Коло осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, визначене статтею 1241 ЦК України, є вичерпним і розширювальному тлумаченню не підлягає (*постанова ВС від 02.08.2018 у справі № 705/3890/16*).

Право на обов'язкову частку

Щодо можливість спадкування права на обов'язкову частку

Постанова ОП КЦС ВС від 22.04.2024 у справі № 346/2744/21:

- 1) обов'язковий спадкоємець може прийняти спадщину на підставі частини третьої статті 1268 ЦК (постійним проживанням);
- 2) законодавець розмежовує поняття «виникнення права на спадщину» та «виникнення права власності на нерухоме майно, що входить до складу спадщини», і пов'язує із виникненням цих майнових прав різні правові наслідки. Виникнення у спадкоємця права на спадщину, яке пов'язується з її прийняттям, як майнового права зумовлює входження права на неї до складу спадщини після смерті спадкоємця, який не одержав свідоцтва про право на спадщину та не здійснив державну реєстрацію права;
- 3) право на обов'язкову частку внаслідок прийняття спадщини обов'язковим спадкоємцем **трансформується** в майнове право, яке підлягає спадкуванню. ЦК України, як основний регулятор спадкових відносин, не містить жодних обмежень чи заборон на спадкування такого права за відсутності його оформлення.

Недійсність заповіту, вчиненого особою, яка не розуміла значення своїх дій та не могла керувати ними

Правила статті 225 ЦК України поширюються на випадки, коли фізична особа хоча і є дієздатною, однак **у момент вчинення правочину** вона перебувала в такому стані, коли не могла усвідомлювати значення своїх дій та (або) не могла керувати ними (тимчасовий психічний розлад, нервові потрясіння тощо).

Постанова ОП КЦС ВС від 11.11.2019 у справі № 496/4851/14-ц

Хоча висновок експертизи в такій справі є лише одним із доказів у справі і йому слід давати належну оцінку в сукупності з іншими доказами, будь-які зовнішні обставини (показання свідків про поведінку особи тощо) мають лише побічне значення для встановлення того, чи була здатною особа в конкретний момент вчинення правочину розуміти значення своїх дій та (або) керувати ними. Висновок експертизи має бути категоричним та не може ґрунтуватись на припущеннях (частина четверта статті 60 ЦПК України 2004 року, частина 6 статті 81 ЦПК України).

Тягар доказування: в справі про оспорювання правочину, який дієздатна фізична особа вчинила у момент, коли вона не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними, позивач має довести не тільки стан фізичної особи в момент вчинення правочину (тимчасовий психічний розлад, нервові потрясіння тощо), але й те, що під впливом такого стану фізична особа не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними.

Стандарт доказування: абсолютна неспроможність особи в момент вчинення правочину розуміти значення своїх дій та (або) керувати ними (*постанова ВС від 30.05.2024 у справі № 229/7156/19*).

Стандарти доказування

поза розумним сумнівом
(beyond reasonable doubt)

USA/ясні і переконливі
докази
(clear and convincing
evidence)

UA/більшої переконливості*
UK/баланс ймовірностей
(balance of probabilities)
USA/превалювання (перевага)
доказів (preponderance of
evidence)

ЦПК України – достатність доказів (стаття 80)

Достатніми є докази, які у своїй сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин справи, які входять до предмета доказування.

ГПК України – вірогідність доказів (стаття 79)

Наявність обставини, на яку сторона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, вважається доведеною, якщо докази, надані на підтвердження такої обставини, є більш вірогідними, ніж докази, надані на її спростування.

Певна обставина не може вважатися доведеною, допоки інша сторона її не спростує (концепція негативного доказу), оскільки за такого підходу принцип змагальності втрачає сенс (п.81 постанови ВП ВС від 18.03.2020 у справі № 129/1033/13).

Позовна давність за вимогами про визнання заповіту недійсним

Право на пред'явлення позову про недійсність заповіту виникає лише після смерті заповідача, і тільки з часу відкриття спадщини заповіт можна оспорити, вступивши у спадкові правовідносини, з чим пов'язується набуття особою статусу заінтересованої особи.

Початок перебігу позовної давності за вимогою про визнання заповіту недійсним не може початися раніше ніж з наступного дня після відкриття спадщини (постанова Верховного Суду від 20 червня 2024 року в справі № 465/4217/14).

Визнання заповіту дійсним та скасування заповіту

Позивач у разі відмови нотаріусом в оформленні спадкових прав не позбавлений можливості пред'явити [позов про визнання права власності на майно в порядку спадкування за заповітом](#), а не заявляти вимоги про визнання заповіту дійсним (постанова ВС від 05 червня 2024 року у справі №511/1659/21).

Аналіз змісту глави 85 ЦК України свідчить, що у цивільному законодавстві не передбачено можливості скасування заповіту за позовом заінтересованої особи в судовому порядку. [Право скасувати заповіт належить лише заповідачу](#) (стаття 1254 ЦК України). Тоді як за позовом заінтересованої особи суд визнає заповіт недійсним (постанова ВС від 28.11.2018 у справі № 2-1201/2005)

Вимоги кредитора спадкодавця до спадкоємців

При вирішенні спорів про стягнення заборгованості за вимогами кредитора до спадкоємців боржника судам для правильного вирішення справи необхідно встановлювати такі обставини:

- 1) чи пред'явлено вимогу кредитором спадкодавця до спадкоємців боржника у строки, визначені частинами другою та третьою статті 1281 ЦК України, оскільки у разі пропуску таких строків, на підставі частини четвертої статті 1281 ЦК України кредитор позбавляється права вимоги;
- 2) коло спадкоємців, які прийняли спадщину;
- 3) при дотриманні кредитором строків, визначених статтею 1281 ЦК України, та правильному визначенні кола спадкоємців, які залучені до участі у справі як відповідачі, суд встановлює дійсний розмір вимог кредитора (перевіряє розрахунок заборгованості станом на день смерті боржника, який є днем відкриття спадщини);
- 4) при доведеності та обґрунтованості вимог кредитора боржника, суду належить встановити обсяг спадкового майна та його вартість, визначивши тим самим межі відповідальності спадкоємця (спадкоємців) за боргами спадкодавця відповідно до частини першої статті 1282 ЦК України (див. постанови Верховного Суду від 18 вересня 2019 року в справі № 640/6274/16, від 22 листопада 2023 року в справі № 296/10420/21).

Вимоги кредитора спадкодавця до спадкоємців

Трансформація статті 1281 ЦК України в частині строку пред'явлення вимог кредитором - до внесення змін Законом №2478-VIII від 03 липня 2018 року:
протягом 6 місяців від дня, коли кредитор дізнався або міг дізнатися про відкриття спадщини, незалежно від настання строку вимоги. Якщо кредитор спадкодавця не знав і не міг знати про відкриття спадщини, він має право пред'явити свої вимоги до спадкоємців, які прийняли спадщину, протягом 1 року від настання строку вимоги.

- чинна редакція статті 1281 ЦК України зі змінами внесеними Законом №2478-VIII від 03 липня 2018 року :
не пізніше 6 місяців з дня одержання спадкоємцем свідоцтва про право на спадщину на все або частину спадкового майна незалежно від настання строку вимоги. Якщо кредитор спадкодавця не знав і не міг знати про прийняття спадщини або про одержання спадкоємцем свідоцтва про право на спадщину, він має право пред'явити свої вимоги до спадкоємця, який прийняв спадщину, протягом 6 місяців з дня, коли він дізнався про прийняття спадщини або про одержання спадкоємцем свідоцтва про право на спадщину.

Примітка: Закон №2478-VIII від 03 липня 2018 року набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування, вводиться в дію через три місяці з дня набрання ним чинності та застосовується до відносин, що виникли після введення його в дію, а також до відносин, що виникли до введення його в дію та продовжують існувати після введення його в дію (04 лютого 2019 року).

Розподіл тягаря доказування у справах щодо обов'язку спадкоємців задовольнити вимоги кредитора

Спадкоємці зобов'язані задовольнити вимоги кредитора повністю, але в межах вартості майна, одержаного у спадщину. Кожен із спадкоємців зобов'язаний задовольнити вимоги кредитора особисто, у розмірі, який відповідає його частці у спадщині (частина перша статті 1282 ЦК України).

Доводити вартість спадкового майна повинен спадкоємець, який заперечує проти вимог кредитора спадкодавця (див. постанови ВС від 18 вересня 2019 року у справі № 640/6274/16-ц, від 29 січня 2020 року у справі № 496/4363/15-ц, від 04 березня 2020 року у справі № 2609/30529/12, від 06 березня 2024 року у справі №317/4108/18).

Процесуальні питання при розгляді справ щодо спадкування

В якому порядку підлягають розгляду справи щодо спадкування ?

пункт 2 частини першої 274 ЦПК України – виключно в порядку загального позовного провадження

Хто є належним відповідачем за позовами у справах щодо спадкування ?

Визначення позивачем у позові складу сторін у справі (позивача та відповідача) має відповідати реальному складу учасників спору у спірних правовідносинах та має на меті ефективний захист порушених прав (свобод, інтересів) особи, яка вважає, що вони порушені, із залученням потрібного кола осіб, які мають відповідати за позовом. Незалучення до участі у справі особи як співвідповідача за умови наявності обов'язкової процесуальної співучасті є підставою для відмови у задоволенні позову через неналежний суб'єктний склад (*постанова ВС від 28.10.2020 у справі № 761/23904/19*).

У справах про визнання права власності у порядку спадкування належним відповідачем є *спадкоємець (спадкоємці), який прийняв спадщину, а у випадку його відсутності, усунення від права на спадкування, неприйняття ним спадщини, а також відмови від її прийняття, належним відповідачем є відповідний орган місцевого самоврядування* (*постанова Верховного Суду від 18.12.2019 у справі № 265/6868/16-ц*).

Процесуальні питання при розгляді справ щодо спадкування

Який орган місцевого самоврядування (ОМС) є «відповідним» ?

Залежить від того у власність якої територіальної громади перейде спадщина, у випадку визнання її відумерлою.

Трансформація статті 1277 ЦК України:

до 19 жовтня 2016 року – ОМС за місцем відкриття спадщини;

(спадщина, визнана судом відумерлою, переходить у власність територіальної громади за місцем відкриття спадщини).

із 19 жовтня 2016 року до 22 травня 2023 року – ОМС за місцем відкриття спадщини, а якщо до складу спадщини входить нерухоме майно, то ОМС за місцезнаходження цього майна;

(спадщина, визнана судом відумерлою, переходить у власність територіальної громади за місцем відкриття спадщини, а нерухоме майно - за його місцезнаходженням).

із 22 травня 2023 року – ОМС за місцезнаходженням нерухомого майна, а у випадку відсутності нерухомого майна – ОМС за місцезнаходженням основної частини рухомого майна.

(спадщина, визнана судом відумерлою, переходить у власність територіальної громади за місцезнаходженням нерухомого майна, а за відсутності нерухомого майна - місцезнаходженням основної частини рухомого майна).

Верховний
Суд

Дякую за увагу!